

דיני קטן בשבת - שיעור 822

I. לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך (שמות כ - י) עיין ברמב"ן (על המכילתא) שמשמע מדבריו שיש איסור תורה לעשות מלאכה עבור אביו דהיינו אתה ובנך ומהשער הציון (ש"ד - ג"ד) משמע דאפילו עשה הקטן כיבוי דליקה על דעת אביו עובר אביו איסור תורה של אתה ובנך ועיין עוד בה"ל (רס"ו - ד"ה הג"ה) דאולי יש לומר דמה שאמרו שאסור בקטן העושה על דעת אביו באיסור דרבנן הוא רק דרבנן כיון שאינו מצוהו בפירוש לזה ולכ"כ כשה"ג בשם ריא"ז דיש לתרץ דאפשר כיבוי דליקה שאני שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה וקרוב לאיסור תורה ועיין ברש"י (יצמות קי"ד): דמשמע הטעם אם עושה הקטן על דעת אביו האיסור של אתה ובנך הוא משום לא תאכילום ואינו איסור חדש וכן דעת המזרחי על הפסוק וכן משמע מהנימוקי יוסף והריטב"א (יצמות קי"ד) וע"ע במשכנות יעקב (ה - קי"ח) דיש עוד איסור מפורש מלאו דלא תעשה כל מלאכה מ"מ בכרמלית דרבנן אין איסור מן התורה אלא מדרבנן וכ"כ ספר חינוך הבנים למצוות לתרץ השער הציון הנ"ל דאולי משאצ"ל"ג חמיר טפי ועיין בערוך השלח (ש"ג - ז - ח) שגם כן כתב דעל איסור דאורייתא יש איסור מן התורה ועל איסור דרבנן אתה ובנך רק אסור מדרבנן ועיין במנחת חינוך (סוף מנחת ל"ב) דלא מצאתי בשום מקום דיהיה מצווה שביתת בניו הקטנים ויש איסור רק משום לא תאכילום היוצא מדבריו דיש מחלוקת ראשונים אם יש איסור החדשה של אתה ובנך או אם הוא רק בכלל לא תאכילום ואם יש איסור תורה חדשה אם עובר גם על איסור דרבנן כגון הוצאת קטן על דעת אביו בכרמלית ועיין בספר חינוך ישראל (דף ע' דרק על איסור תורה יש איסור אתה ובנך ולא על איסור דרבנן) (בשם משיב דבר כ וארץ צבי ע"ד)

II. לענין קידוש והבדלה ועוד דינים

- (א) **קטן היודע מענין שבת** חייב בקידוש והבדלה (מג"א ש"ג) ושותה כמלא לוגמיו שלו (בה"ל רע"ב - י"ג) ומותר להאכילו קודם קידוש דאיסור כזה ליכא לא תאכילום כיון שהוא לצרכו של קטן (שו"ע הרב רס"ט)
- (ב) **אשה שאינה יודעת** לקדש בעצמה תאמר עם הקטן מלה במלה ולכתחלה יהיה גם לפניה פת או יין ולא תכוין לצאת בקידוש הקטן (מ"ב רע"ח - ג)
- (ג) **יכול הגדול** לקדש ולהבדיל כדי להוציא קטן שהגיע לחינוך ואע"פ שהגדול כבר יצא ועיין במ"ב (רע"ב - ?) דדוקא כשהקטן אינו יודע לקדש בעצמו אבל היד אפרים מצדד לומר שאפילו אם יכול לקדש בעצמו
- (ד) **כשעומד לבוא עליו הפסד גדול** ואם לא נתיר לו הצלה יש חשש שיבוא לידי איסור דאורייתא אפשר שמותר להציל ממונו ע"י שיעבור הקטן איסור דרבנן אבל איסור דאורייתא בכל אופן אסור (ספר חינוך לנער דף מ"ה צלחיות) ואבאר
- (ה) **מותר לתת לקטן** עוגה שיש עליה אותיות אע"פ שישכרנה ויבוא לידי מחיקה (רמ"א ש"מ - ג ט"ז ומג"א ושו"ע הרב) משום דהוא מידי דאכילה ולהנאת עצמו הוא עושה ולהדגול מרבבה מדינא גם לגדולים מותר
- (ו) **דבר שמותר לעשותו** בשעת הדחק ע"י גדול מוטב לעשותו ע"י קטן (רמ"א רל"ט - ז)

II. לספה איסור דרבנן לקטן בידיים במקום צורך גדול

- (א) **עיין בשו"ע** (ש"ג - ה) שהביא הרמב"ם (צמחכות חסרות י"ז - כ"ז) דלהאכילו בידיים אסור אפילו דברים שאסורים מד"ס וכן דעת רוב הפוסקים (לויית חן דף רמ"ח) ואולי הטעם משום דגזרו אטו ספייה בידיים על איסור דאורייתא ועיין בשער הציון (ש"ד - סקנ"ד) דבדליקת אביו מחוייב מן התורה למחות בידו כיון שהוא עושה לדעתו כדי שלא יעבור אמה דכתיב לא תעשה ... אתה ובנך ובדליקת אחרים מחוייב האחר עכ"פ מדרבנן וע"ע בה"ל (רס"ו - ד"ה הג"ה) דבקטן העושה ע"ד אביו הוא רק מדרבנן וצ"ע
- (ב) **הבה"ל** (ש"ג) כתב שדעת הרשב"א (שנת קל"ט ויצמות קי"ד והר"ן שס) שאם התינוק צריך לכך אפילו למספי ליה בידיים איסור דרבנן מותר והביא רבי עקיבא איגר (צתש"ה ט"ו) שיאמר לקטן שישא הסידור לצורך עצמו להתפלל וממילא יצטרף עמו הגדול להתפלל אמנם הרשב"א (צתש"ה ל"ב) כתב שהוא רק להלכה ולא למעשה והביא ראיה משבת (קל"ט) מזרע כשותא בכרמא דלא ליתן לתינוק ישראל רק משום אתי למסרך ולא משום מספי ליה בידיים כמו בחגב טמא (שנת ט):
- (ג) **הט"ז** (ש"ג - סק"ו) כתב שמדברי המרדכי (פרק קמח ושנת) משמע שמותר להביא המפתח של בית הכנסת ע"י תינוק כמו שמותר ע"י נכרי וביבמות (קי"ד) מיירי ברה"ך דאורייתא אבל אנו אין לנו אלא כרמלית דרבנן כ"כ הפמ"ג (צמחכות חסרות שס) דאפשר שלצורך מצוה יש להתיר כמו שבות דשבות ע"י עכו"ם (סימן ש"ז - ה) וכ"כ התפארת ישראל (צפתיתמו למסכת עירובין) ותמה על רבי עקיבא איגר שפסק דלצרכינו אסור למספי תינוק בידיים
- (ד) **השו"ע הרב** (ש"ג - ו) כתב דאפילו לצרכינו מותר אם נותנו לו באקראי בעלמא דלא

חייש לךלמא יסרך בעשיית דבר זה כגון כוס של קידוש ליל שבת בבית הכנסת או כוס של מילה שחל בט' באב (שו"ע תקנ"ט - ז) משא"כ כוס מילה כיוה"כ שהוא מן התורה ועיין בשו"ת בית אפרים (י"ד ס"ג) דאלמלא הטעם שמרגילו לא היינו אוסרים למספי ליה בידיים בדברים שהם משום שבות וא"כ היכא דלא שייך האי טעמא גם הרמב"ם מודה להרשב"א והר"ן להתיר אמנם הריטב"א ליבמות (ק"ד) לא כתב כן אפשר מטעם שלא אתי למסרך התירו לטלטל בכמה קהילות ברה"ר שלנו שאין יכול לבוא לאיסור דאורייתא והחתם סופר (צליקוטי י"ג) כתב דקלקול גדול יכול לצאת מכל זה ע"ש

III. אם קטן מותר בפסיק רישא כמו בנכרי (רמ"א רנ"ג - ה) כגון ששכח לנתק את מתג הנורה מהמקרר (אג"מ 3 - ס"ח)

(א) **עייין בספר מלכים אומניך** (דף ל"ו) שכתב דאביו אסור לצוותו בגלל איסור אתה ובנך אבל אם האב יאמר לאחר שיאמר לקטן שלו (שלא בפניו) שיפתח המקרר הוי ספיה על איסור דרבנן דמותר לצרכו של הקטן

(ב) **אמנם עיין בעם התורה** (חובת י"ג - מסדור 3) שרב פנחס שיינבערג כתב שפסיק רישא מותר ע"י קטן דכשיש פעולה הכוללת שתי תוצאות והאחת היתר גמור והשנייה איסור מלאכה דאורייתא והקטן עסוק לדעתו בהיתר ואינו יודע או מכוין להאסורה כלל אין איסור בדבר

(ג) **ועיין בספר חינוך בהלכה** (דף 70) שהובא מספר חינוך הבנים והבנות (דף ל"ד) דיכול לומר לתינוק אתך לומר לתינוק הב' (דלא הגיע לחינוך) שיפתח המקרר או כשיושבים בחושך להדליק החשמל כתנאי שלא יבין לתינוק הב' שעשה בשביל האב או האם וצע"ג דהמ"ב התיר אמירה לאמירה בשבת ע"י נכרי רק במקום הפסד גדול (ע"ז - סק"ד) אפשר זה יותר חמיר ועוד אפילו אמירה לאמירה ע"י נכרי אסור להאנות מהאור (מ"ב ע"ז - סק"ד)

(ד) **עייין בספר מאורי אש** (מ"ב ע"ז. ז. חו"ע) דאם אין נכרי יכול לומר לקטן לכבה החשמל כשהוא לצרכו של הקטן (חינוך בהלכה דף 69) וע"ע בשו"ת להורות נתן (ו - כ"ח) ושו"ת מהר"ם שיק (קס"ג) ולט"ז ולדעימיה אפילו לצרכינו במקום צורך מותר

(ה) **למעשה** לפי השער הציון (של"ד - סק"ד) דלאביו יש איסור מהתורה דלא תעשה .. אתה ובנך צריך לומר לאדם אתה שיאמר לקטן לעשות המלאכה דרבנן ולא אביו אמנם מסתימת לשון שו"ע הרב לא משמע כן עיין בספר חינוך בהלכה (ציאוריס 2 דף 203) מכל מקום נראה לי דאנו צריכים להחמיר בכל זה כדעת הבה"ל (שמ"ג) דרובא דרובא אינם יכולים לחלק בין איסור דאורייתא ובין דרבנן ובין חומרא דעלמא ולכן הכל צריך שאילת חכם

IV. הערות בעשיית מלאכה ע"י קטן בשבת אם אין שם נכרי

(א) **הוצאת תרופה דרך כרמלית** לחולה שאין בו סכנה מותר אפילו ע"י ישראל גדול (מ"ב שכ"ח - ק"ג)

(ב) **סגירת מכונית חשמלי** כגון מזג אויר או פעמון אזעקה או להקטין קול רדיו במקום צורך גדול תלוי במחלוקת השו"ע הרב והט"ז ורבי עקיבא איגר הנ"ל ואבאר

(ג) **ליתן התקע בהשקע** להפעיל המזג אויר או המיחם או הקראק פאט הוי איסור דאורייתא ולומר לקטן אפילו אינו בר חינוך אסור דמספה איסור בידיים

(ד) **לומר לקטן** לפתוח הכרז של מים חמים תלוי במחלוקת אם הוא בתורת האיסור של פסיק רישא

(ה) **להחזיר** או ליתן קדרה ע"ג הכירה שאינו קטום אסור אפילו ע"י נכרי (רמ"א רנ"ג - ה)

(ו) **מצא ספר ברה"ר** מותר להעבירו פחות פחות מד' אמות או לרוץ באופן שהתיר השו"ע (רס"ו)

(ז) **לטלטל מוקצה** במקום צורך גדול תלוי במחלוקת הנ"ל וכיון שהוא ספק דרבנן יש להקל

(ח) **אמירה לקטן לומר לנכרי** עיין במלכים אומניך (ס - ז) שהביא האשל אברהם (צוטשאטש) דלומר לתינוק שיאמר לנכרי עדיף טפי ויש מתירים באמירה לאמירה (מ"ב ע"ז - כ"ד)

(ט) **מלאכת דאורייתא בבין השמשות** כיון שהוא ספק איסור מספה בידיים אין להתיר ע"י קטן רק ע"י נכרי

(י) **האיסור דאתה ובנך** אפילו על איסור דרבנן הוא מן התורה (שער הציון של"ד - ל"ד) ואפשר דדומה לאיסור דלפני עור על איסור דרבנן דהוי גם כן איסור תורה לכמה פוסקים

(יא) **קטן שהדליק נר לעצמו** מותר לאביו ליהנות מהמעשה (מג"א של"ד - כ"ז)

(יב) **באופן שמתירין** לעשות מלאכה ע"י קטן מותר ג"כ אם הוא קטן שהגיע לחינוך ולהשו"ת הגרע"א (ע"ז) עד ט' שנים והשו"ע הרב התיר סתמא משמע אפילו יותר גדול והלבושי מרדכי (ב - ס"ח) לא התיר אלא לקטן שלא הגיע לחינוך (ספר קטנים בהלכה דף 68-69)